

RYSSA KRAFTVERK

Mats Hedman och Anders Brodin. Foto: K. Lärka.

Utdrag från en intervju med Mats Hedman, Ryssa, om hur Ryssa kraftverk kom till, inspelat på band av Johan Erlandsson år 1957. Mats Hedman var då fyllda 84 år, och vi låter honom berätta.

Jag var närvarande vid ett av de informationsmöten, som anordnades på Sollerön år 1911 och som gällde byggandet av ett kraftverk. Det diskuterades då om anläggande av ett kraftverk i Mångån. Jag framförde som alternativ ett förslag om anläggande av ett kraftverk i Ryssån, som måste ha ett betydligt större vattenflöde än Mångån. Intresset för mitt förslag blev allt större på Sollerön och det blev allt fler som stödde mig. Uppmuntrad av detta besöt jag mig för att utröna Ryssåns fallhöjd från Budsel ner till Ryssa, varför min far och jag gingo upp mot Budsel för att undersöka terrängen. Jag tänkte då att man kunde försöka leta sig fram utefter kanten av Nåtberget, för att på det sättet få en ännu större

fallhöjd. Men innan vi närmare studerade det förslaget ville vi undersöka det avsnitt i terrängen, som skulle ge den kortaste vägen för en kanal. Vi gingo från Budsel och kommo så småningom fram till en backe där lutningen ner mot Ryssa blev större, och här ansåg jag det skulle vara lämpligt att vattentuben skulle börja. Det intressanta är att här blev också sedan tubfästet anlagt, när kraftverket byggdes.

Jag blev alltmer intresserad och för att förvissa mig om möjligheterna att gå fram med en vattenkanal här, gjorde min far och jag en avvägning. Vi började uppe vid Budsel med att använda en lång bräda och ett vattenpass. Jag gick före med vattenpasset, min far kom efter och satte ut märken, på detta sätt kunde vi utröna hur länge marken var någotsånär i våg.

Så småningom kommo vi fram till den backe där jag tidigare bestämt att tuben skulle börja. Det återstod för mig nu att försöka utröna hur stor fallhöjden kunde vara ner till Ryssa by. Med hjälp av mitt vattenpass, som jag placerade i våg, kom linjen att ligga ovanför några höga tallar nere i Ryssa by. Jag mätte sedan upp dessa tallar som visade sig vara över 19 meter höga. Alltså skulle det kunna bli en fallhöjd på 20 meter och det var inte dåligt. Jag förstod då att detta var det bästa förslaget och att min tanke med en kanal förbi Nåtberget inte var lika bra.

När jag nu såg att vi kunde få en så stor fallhöjd som 20 meter, skulle det kunna bli ett kraftverk som åtminstone skulle kunna ge lyse åt den närmaste bygden Ryssa, Vika och Isunda. Det kunde också tänkas att man gick fram med en ledning från Isunda över sundet till Sollerön. Det måste ju bli billigare än att lägga kabel i sjön från Mångåns utlopp, om nu kraftverket skulle byggas i Mångån.

Jag framförde mina undersökningsresultat vid ett nytt möte med intresserade Solleröbor, vilket resulterade i att ett sammanträde utlystes att hållas på Sollerön och dit alla intresserade inbjöds.

Närvarande vid detta sammanträde var länsman O. Stadig som föreslog att vi nu först skulle undersöka möjligheterna att anskaffa kapital. Men samtidigt med anskaffandet av pengar blev beslutat att vi skulle fortsätta undersökningen och utredningen för

28. nov. 1914

Filloppskanal.

Auktionsprotokoll å Kanalarbeten

Nr	Sektion		Längd		Tilläggsarbeten		Pris	Höjd
	längd	bredd	längd	bredd	Arbeten	Arbeten		
1	1280	1200	852	1 15	Bulans A. Persson	Sollers	979 80	80 meter
2	1200	1120	675	1 25	Tella A. Nilsson		843 75	80 "
3	1120	1060	706	1 20	Pals A. Eriksson		847 20	60 "
4	1060	1000	890	1 20	And. Mattare		1068	60 "
5	1000	940	712	1 40	And. Mattare		854 40	60 "
6	940	860	1076	1 20	Johan Leijon		1291 20	80 "
7	860	800	970	1 20	A. Danielsson		1164	60 "
8	800	720	739	1 30	Sunder A. Jansson		960 70	80 "
9	720	660	865	1 25	Olof Linta		1081 25	60 "
10	660	620	932	1 10	And. Sundar		1085 20	40 "
11	480	421 s	808	1 40	Sunder A. Jansson		1131 20	58.2 "
12	421 s	341 s	989	1 10	Palle A. Mattare	Grund	1087 90	30.2
13	341 s	280	911	1 15	O. J. Jansson		1097 65	61.6
14	280	200	726	1 15	Sunder P. Danielsson	Sollers	838 90	30 "
15	200	140	702	1 15	Joh. Jansson	Grund	807 20	60 "
16	140	60	882	1 15	Bulans A. Persson	Sollers	1014 30	30 "
17	60	0	703	1 15	Hau A. Olsson		808 45	60 "
18	620	480	831	1 25	Johan Löfmark	Ryssen	1038 75	140 "
			14969	46 m.				
1280	längdmeter					Honor	17.885 95	1280 met.

Medelpris 1.20 kr/m.

Så som
And. Wredén

Auktionsprotokoll från anbudsgäver.

Byggande av strätverket Ryssen. Jag hade lå om ut ag var
bekant med en ingemot vid samma bygging om bodde Orsa och

som jag kunde fråga om han kom och gjorde upp ett förslag med ledning av mina undersökningar. Jag fick också i uppdrag att kontakta honom, vilket jag också gjorde. Han lovade att komma trots att jag talade om för honom att vi inte hade några pengar för dagen att betala med. Ni får betala när ni fått några pengar och när ni sett mitt resultat, var hans kommentar. Ingeniör Ribbing gjorde en avvägning med instrument och kom fram till samma resultat som jag, med en fallhöjd av 20 meter. Nu blev folk så intresserade att vi beslöt bilda en interimstyrelse, som fick i uppdrag att göra ett försök med aktieteckningar.

Dåvarande prästen på Sollerön, Tuhnberg, upplyste om att hans son, som bodde i Stockholm, var bekant med en ingeniör Depken i Ludvika vilken kanske kunde hjälpa till med anskaffandet av material. Ingeniör Depken kontaktades av Thunbergs son, och ingeniör Depken som var chef för Nya Förenade Elektriska AB Ludvika, ordnade så att vi kunde få material på kredit.

Det gällde nu för oss att skrapa ihop kapital, minst 100.000 kronor, som var mycket pengar på den tiden. Jag åtog mig att försöka skaffa pengar och detta höll jag på med under åren 1912 och 1913. Trots att det på flera håll gick ganska bra att få personer som tecknade pengar så lyckades jag inte få ihop den summa vi behövde för att kunna sätta igång på allvar, vi fick ge upp och se tiden an.

Men så småningom och efter flera sammanträden med intressenterna startade vi på nytt med tiggande av pengar. Det visade sig nu att de som tidigare tecknat pengar var mera försiktiga och det hela gick trögt. Jag åkte då på skidor runt i alla skogskojar på Solleröskogen, ja ända upp till Venjan, för att få ihop pengar. Det intressanta var att de som hade minst och var fattigast var villigast att satsa pengar. De som jag visste hade pengar på bank var däremot mycket försiktiga.

Vid mina funderingar om anskaffande av pengar kom jag att tänka på Anders Zorn i Mora som ju redan då var en berömd man, kanske att han kunde bidra med något. Jag for in till Mora och Zorngården och fick veta att Zorn var i sin målarstuga i Gopsmor. Jag fortsatte min vandring dit, där jag också fick ett sammanträff-

fande med honom. Jag visste att han tyckte om att man talade bygdens språk med honom, varför jag på solleröspråk framförde mitt ärende. Zorn blev intresserad av projektet och han skrev ett papper som jag kunde gå ner på banken i Mora och hämta 1000:— kronor på. När jag kom ner till banken tyckte föreståndaren för banken, att om vi kunde få sådana namn som Anders Zorn kunde det tänkas att även banken kunde låna ut pengar.

Jag fick nu också mycket god hjälp av Anders Brodin i Ryssa, som var en mycket duktig man. Likaså tecknades pengar i Vika by, främst med hjälp av Tomt Israel som var en av de ledande gestalterna i Vika.

Emellertid så fattades ännu pengar, och jag beslöt mig för att ännu en gång uppsöka Anders Zorn. När jag kom frågade han mig hur det gått. Jag svarade att det gick trögt och att jag ännu inte fått ihop mera än 60.000:— kronor, och att vi nu kommit till att vi behövde 150.000:— kronor. Zorn tecknade då genast 5.000:— kronor. Zorn bidrog så småningom med 42.000:— kr. Detta var år 1913 och Ryssa Elverks AB hade nu bildats, trots brist på kapital. Men det var nödvändigt med bildandet av ett AB för att kunna komma igång med byggandet, och genom att vi börjat bygga kraftstationen så gick pengarna åt så fort som vi fick in några. Det var ju både löner och material som skulle betalas. Men så småningom fick vi ihop det allra nödvändigaste kapitalet och vi kunde börja bygga dammen i Budsel. Detta arbete anförtroddes en byggmästare Bergkvist från Enviken.

Själv åtog jag mig att svara för byggandet av kanalen som skulle bli 1280 meter lång. Mitt åtagande var inte att jag själv skulle bygga kanalen, utan jag utfärdade en kungörelse om att arbetslag från orten fick på auktion bjuda en summa för en viss sträcka av kanalens utgrävning. Det kom 18 st. arbetslag från olika delar av länet, ja ända från Västmanland kom folk som arbetade med denna kanal. De som arbetade bäst kunde tjäna upp till 3:— kronor pr dag, det var år 1915.

I januari 1916 var kanalen färdig, den 16 februari släpptes det första vattnet på och det första lyset kom till bygden. Men redan i april samma år skar vattnet igenom sidorna på dammen och det

blev stopp någon vecka medan det reparerades. Och i maj 1916 vid den stora vårfloden sprängdes delar av dammen i Budsell på grund av trycket från vatten och timmer. Det blev stillestånd på kraftstationen i tre veckor innan skadorna reparerats. Men sen dess har det gått bra, en ny station har byggts nedanför byn och därmed utökning av elkraft. Själv har jag sedan många år inte haft någon funktion i Ryssa Elverks AB, men när jag ser tillbaka på det arbete jag lagt ner, är jag nöjd och hoppas att Ryssa kraftverk i framtiden skall kunna bestå.

Evald Håkansson.